

УДК 636:338.439.4

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА ЯК ОСНОВА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ НЕДОСТАТНОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

О.М.Вишневська, кандидат економічних наук, доцент

М.Д.Бабенко, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

У статті розглянуто питання соціально-економічного розвитку підприємств сільських територій в умовах загострення кризових явищ. Обґрунтовано актуальність державної підтримки та достатності державного бюджету для фінансування запланованих заходів у напрямку реалізації програми розвитку українського села, в тому числі для відтворення матеріально-технічної бази. Представлено основні аспекти подальшого розвитку та можливостей сільськогосподарських товаровиробників у зміцненні матеріальної основи виробництва сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: розвиток, матеріально-технічна база, ресурсний потенціал, фінансове забезпечення, інфляція.

Постановка проблеми. Умови сьогодення не надають можливості обґрунтувати позитивні тенденції в подальшому розвитку малого та середнього бізнесу на селі. Одним із найважливіших питань, що потребує вирішення на макрорівні, це вдосконалення земельних взаємовідносин на селі. Більшість дрібних товаровиробників не асоціюють себе із життям на сільській території за умови продажу земель сільськогосподарського призначення. А причиною такої ситуації залишається недостатність темпів розвитку соціальної та виробничої інфраструктури. Додається до земельного питання і негативне сприйняття населенням сільських територій свого платоспроможного рівня порівняно із іншими категоріями громадян, в тому числі і тими, хто має можливість мігрувати в найближчі міста.

Найскладніша ситуація виникає в регіоні із ризикованим землеробством (південному регіоні), де отримати запланований рівень врожайності все складніше через зміну загального клімату планети, що, в свою чергу, не надає можливості пе-

редбачити вплив природно-кліматичного фактору на результати виробництва. Залишається достатньо актуальним питання відновлення та зміцнення матеріально-технічної бази. Всі попередні заходи щодо залучення коштів для придбання сільськогосподарської техніки впроваджувати в практичну діяльність складно через негативний вплив фінансово-економічної кризи.

Для можливості отримання позитивних тенденцій розвитку підприємств сільських територій необхідним залишається вирішення питання фінансового забезпечення як з економічної, так і соціальної, демографічної, науково-технічної та екологічної точок зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціально-економічного розвитку підприємств сільських територій розкрито у роботах великої кількості науковців як вітчизняних, так і зарубіжних, у тому числі Амбросова В.Я., Андрійчука В.Г., Єрмакова О.Ю., Лукінова І.І., Маліка М.Й., Саблука П.Т., Топіхи І.Н., Царенко О.М., Червена І.І., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та інших. Але розроблення механізму соціально-економічного розвитку сільських територій та досягнення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах загострення кризових явищ та недостатності фінансового забезпечення на практиці залишається актуальним і проблематичним.

Мета роботи. Враховуючи актуальність, метою нашого дослідження є обґрунтування проблемних аспектів соціально-економічного розвитку підприємств сільських територій, відновлення ресурсного потенціалу та обґрунтування складових подальшого розвитку в умовах впливу кризових явищ, забезпечення сталості розвитку у поєднанні із позитивним впливом вирішення питань фінансового забезпечення основного виду діяльності – виробництва сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Проведені розрахунки надають можливість стверджувати, що більшість сільськогосподарських товаровиробників відчувають значний дефіцит грошових коштів, а, відповідно, не мають можливості віднови-

ти або зміцнити існуючу ресурсну базу. Особливо гостро питання постає із забезпеченістю підприємств достатньою кількістю якісної сільськогосподарської техніки. За проведеними розрахунками слід зазначити, що в середньому на одне сільськогосподарське підприємство Миколаївської області розмір чистого прибутку знаходиться в межах 650,0 тис. грн до 1,5 млн грн, при тому, що майже 30,0% підприємств (за річною фінансовою звітністю підприємств) є збитковими. Така ситуація свідчить про високу залежність сільськогосподарських товаровиробників від зовнішніх джерел фінансування та низький рівень ділової активності, що, в свою чергу, має прямий вплив на зростання рівня внутрішніх та зовнішніх ризиків. Недостатність фінансового забезпечення мінімізує можливості у напрямку відновлення матеріально-технічної бази, підвищення рівня кваліфікації робітників, вирішення соціальних питань та загального розвитку окремих сільських територій. Розроблена Державна цільова програма розвитку села майже не фінансується через загострення кризових явищ, а загальні негативні тенденції в галузях народного господарства України не надають можливості стверджувати про зміну ситуації до кінця 2009 року.

За прогнозами експертів Світового Банку, позитивні тенденції в економіці України будуть мати місце тільки у першому кварталі 2010 року, протягом поточного року ситуація буде тільки погіршуватися, в тому числі через інфляційні процеси. Тобто розраховувати на практичну реалізацію цільової програми поки що марно. Залишається знаходити вихід через активізацію власних зусиль та забезпечення підвищення рівня інвестиційної привабливості окремих товаровиробників у напрямку досягнення приросту фінансових результатів діяльності.

Деталізуємо наше дослідження на оцінці складових матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників. За даними експертів, кожен вісім з десяти одиниць сільськогосподарської техніки потребують повної заміни. За-

гальний вартісний вираз оновлення складає мільйони гривень, що потребує позичкового або інвестованого капіталу.

Проведені дослідження на матеріалах сільськогосподарських підприємств Миколаївської області надають можливість обґрунтувати, що, у середньому, кожному великому за розміром підприємству необхідно для оновлення техніки 1 млн 700 тис. грн, при тому, що вони мають краще технічне оснащення, хоча значна кількість техніки є фізично та морально застарілою. Кожному середньому за розміром підприємству необхідно мати для оновлення 4 млн 350 тис. грн, так як забезпеченість технікою у даної групи підприємств є значно гіршою. Саме ця група підприємств створювалася на базі розформування великих колективних підприємств і далеко не всі суб'єкти господарювання з 2000 року змогли забезпечити виробничий цикл матеріально-ресурсним потенціалом. Дрібним товаровиробникам, які не всі мають власну техніку, для обробки землі необхідно менше техніки, але на її придбання у середньому потрібно 1 млн 750,0 тис. грн. Загальний розмір витрат на оновлення машинно-тракторного парку не має сенсу розраховувати на всіх товаровиробників області. Недоцільність полягає у тому, що кожний власник або керівник діє у рамках своєї стратегії розвитку. І деякі можуть не мати у планах придбання власної техніки, так як віддача коштів від площі в обробітку буде порівняно невисокою із експлуатаційними витратами, і навпаки.

Недостатність технічного забезпечення на регіональному рівні відчувають всі сільськогосподарські товаровиробники влітку, коли посіву сільськогосподарських культур вимагають негайного збирання, а техніки не вистачає навіть на умовах її оренди за передчасною домовленістю. Результатом такої ситуації є втрата врожаю. Негативний вплив переважно відчувають на собі дрібні товаровиробники - фермери, які навіть для збирання врожаю на площі в 100 га не мають можливості залучити техніку.

Враховуючи той факт, що машинно-тракторний парк повинен бути зорієнтований на площі в обробітку, більшість підприємств мають потребу у придбанні або оновленні техніки на 50,0%. А кожна одиниця техніки – це додаткові витрати, тому власники повинні звертатися до банківських (кредитних) установ. Так, в середньому вартість трактору складає 300,0 тис. грн, комбайну – 550,0 тис. грн. Відповідно, оновлення тракторного парку на 2 одиниці та придбання одного комбайну буде коштувати підприємству більше 1 млн гривень. На рівні адміністративного району ця сума може зрости до 50,0 млн гривень, що у сучасних умовах є майже нереальним через брак оборотних засобів. На рівні області, сума може зрости майже до 1 млрд грн і це за умови не стовідсоткового оновлення, а купівлі техніки для можливості здійснення технологічних операцій при інтенсивному використанні.

Оцінивши вітчизняне машинобудування, слід відмітити, що вже протягом 2008 року та початку 2009 року ціни виробників на машини та устаткування зросли від 1,1 до 3,0%, що відповідно, буде мати вплив на зростання роздрібних цін на сільськогосподарську техніку, необхідне устаткування та обладнання. При цьому зростають ціни на електроенергію, використання води, паливо-мастильні матеріали, добрива, насіння, засоби захисту рослин тощо.

Проведемо порівняльну оцінку вартості сільськогосподарської техніки за даними компанії «Техноторг» та фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області (табл.). Враховуючи можливості отримання часткової компенсації за придбану сільськогосподарську техніку, для товаровиробників порівняльну оцінку проведемо через порівняння з вартістю вітчизняної сільськогосподарської техніки (спільне виробництво ВАТ НПП «Білоцерковмаз» Україна та ПП «Гомсільмаш» Білорусь).

Отже, із зміцненням фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників різниця між розміром чистого прибутку та вартістю техніки скорочується, але достатність фі-

нансового забезпечення залишається під великою кількістю негативних факторів впливу як внутрішніх, так і зовнішніх, що не надає гарантій товаровиробнику та не підвищує рівень інвестиційної привабливості вітчизняного сільського господарства. І це за умови, коли вартість техніки зростає тільки на 7,8%, а розмір чистого прибутку у розрахунку на одне підприємство в 2,1 раза.

Таблиця

Порівняльна оцінка вартості сільськогосподарської техніки та фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств

Показники	2007р.	2008р.	Перше півріччя 2009 року	Приріст, %
Вартість техніки, тис. грн:	2407,0	2535,0	2597,0	7,8
– зернозбиральний комбайн КЗС-812 СХ	580,0	620,0	640,0	10,3
– зернозбиральний комбайн КЗС-1218 СХ	790,0	850,0	865,0	9,5
– трактор ХТЗ-150К-09	305,0	316,0	321,0	5,2
– трактор ХТЗ-16131-03	408,0	415,0	424,0	3,9
– трактор Т-70СМ	101,0	104,0	111,0	9,9
– комбайн для прибирання буряків КСН-6-2М	223,0	230,0	236,0	5,8
Середній рівень чистого прибутку у розрахунку на одне підприємство, тис. грн	670,0	1280,0	1400,0	в 2,1 рази
Різниця між розміром чистого прибутку та вартістю сільськогосподарської техніки	в 3,6 рази менше	в 2,0 рази менше	в 1,9 рази менше	х

При цьому загальний розмір видатків Державного бюджету України на Міністерство аграрної політики, з урахуванням негативного впливу інфляційних процесів та уповільнення темпів економічного розвитку галузей народного господарства, порівняно із попереднім роком скорочено майже на 6,0 млрд грн або в 1,9 раза. У тому числі серед видатків, спрямованих на соціально-економічний розвиток, на 3,7 млрд грн, або в 5,2 раза. На часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва у 2009 році коштів не передбачено.

Ринок сільськогосподарської техніки має значні надходження техніки, що була в експлуатації в США, Канаді та кра-

їнах ЄС. Така техніка коштує значно дешевше, але її продуктивні характеристики та можливість довготривалого користування, в тому числі через відсутність всіх необхідних вузлів та комплектуючих агрегатів, не може забезпечити гарантоване виконання всіх технологічних операцій при виробництві сільськогосподарської продукції, що збільшує ризики товаровиробників. За даними ПП «Техніка», вартість трактора John Deere 8400 потужністю 280 к.с. 1997 року випуску коштує 49,0 тис. умовних одиниць, сівалка Great Plains з шириною захвату 6 метрів та шириною міжряддя 19,05 см коштує 24,0 тис. умовних одиниць, культиватор White з шириною захвату 10 метрів – 14,0 тис. умовних одиниць, комбайн John Deere 9550 – від 120,0 тис. умовних одиниць, сівалка просапна механічна John Deere від 8 до 24 рядків – від 20,0 тис. умовних одиниць.

Купуючи сільськогосподарську техніку, що була у використанні, товаровиробник не має гарантій та достатнього сервісного обслуговування, а ризикує втратити вкладені кошти, особливо гостро постає питання недоцільності використаних кредитних ресурсів. Ситуація загострюється і через значне зростання банківських відсотків для сільськогосподарських товаровиробників у першому півріччі 2009 року та вимог до заставного майна. Так, середній розмір банківського відсотку для сільськогосподарських товаровиробників складає від 27,0 до 35,0% річних у вітчизняній валюті. За таких умов сільськогосподарський товаровиробник не має можливості для забезпечення темпів економічного розвитку, так як його кредитоспроможність не забезпечує достатнього рівня платоспроможності як поточної, так і довгострокової.

Високу пропозицію створює на ринку України ТОВ «Амако-Україна», пропонуючи для сільськогосподарських товаровиробників широкий асортимент різноманітних машин та механізмів, сучасної техніки та технологій. Ціновий бар'єр різноманітний, але більшість керівників підприємств обирають імпортований товар, хоча вартість є високою, але продук-

тивність її виправдовує. Значним попитом користуються техніка та механізми Німецького виробництва, зростає попит на техніку імпортовану із Російської Федерації та Білорусі. Обсяги виробництва вітчизняної техніки поки що не можуть забезпечити сільськогосподарських товаровиробників за вартістю та якістю.

У даному аспекті існує можливість розширення обсягів лізингових операцій та збільшення залученого (інвестованого) капіталу, тому що реалії життя будуть вимагати від товаровиробників оновлювати машинно-тракторний парк та користуватися сучасними технологіями вирощування сільськогосподарських культур та утримання тварин та птиці. Так як достатність та продуктивність матеріально-технічної бази надасть можливість виробляти конкурентоспроможну продукцію для її пропозиції на внутрішні та зовнішні ринки, особливо враховуючи умови Світової організації торгівлі та орієнтацію вітчизняних товаровиробників на нарощування експортного потенціалу не лише продукції рослинництва та тваринництва, а і її переробки.

Висновки. Враховуючи все вище зазначене, слід відмітити, що ступінь ризику не повернення коштів буде достатньо високим, але досвід зарубіжних країн показує, що в сільське господарство можна і необхідно вкладати кошти, це буде прибутковим і для інвестора, і для товаровиробника, в якого вкладаються кошти. А умови, що склалися на світовому ринку продовольства, та пріоритетність у мінімізації продовольчої кризи надають реальні можливості залучення та отримання інвестиційних коштів для розвитку та нормального існування вітчизняних підприємств, навіть в умовах загострення кризових явищ. На сучасному етапі, враховуючи проведені дослідження, ми вважаємо, що для забезпечення можливості економічного зростання та сталості розвитку підприємств сільських територій необхідно на державному рівні мотивувати товаровиробників працювати у напрямку інтенсивного розвитку галузей та нарощування валового виробництва сільськогоспо-

дарської продукції, за позитивного впливу урегульованості земельних відносин та гарантії держави щодо прав власності на продуктивні земельні ділянки, дій у напрямку активізації інвестиційних ресурсів. При цьому державна підтримка повинна розглядатися не через фінансування діяльності окремих суб'єктів, а через врегулювання організаційно-правових механізмів ефективного співіснування всіх учасників внутрішнього та зовнішнього товарних ринків, ринку праці та фінансового ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневська О. М. Потенціал сільськогосподарських товаровиробників в умовах Світової організації торгівлі / О. М. Вишневська // Економіст. — 2007. — № 11. — С. 37—39.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року затверджена Кабінетом Міністрів України 19 вересня 2007 року № 1158.
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2009 рік».
4. Про соціально-економічне становище України / Державний комітет статистики України // Економіст. — 2008. — №12. — С. 14—32.
5. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України: — електронний ресурс: www.ukrstat.gov.ua.